

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN AȘEZAREA GETICĂ DE LA UNIREA "RĂU", JUDEȚUL CĂLĂRAȘI (campania 1991)

**Valeriu SÎRBU, Vasile OPREA,
Dumitrel PÂNDREA**

Așezarea getică se află în Balta Călărașului, la km 3 pe malul stâng al brațului "Rău" al Dunării și la circa 2 km est de comuna Unirea. Este o așezare nefortificată ce se întinde de la nord spre sud pe o distanță de peste 2 km, așa cum se observă în profilul stâng al brațului "Rău", dar marginile spre vest nu s-au putut determina, deoarece complexele arheologice se află sub o depunere aluvionară groasă de 0,5-1,20 m. oricum, prin suprafața de câteva hectare și prin inventarul descoperit până acum este evident că aici s-a aflat o importantă așezare getică. Trebuie să precizăm că așezarea se află într-un proces accelerat de distrugere datorită lărgirii permanente a debitului apei pe brațul "Rău"; numai suprafața distrusă în primăvara anului 1991 se ridică la peste 1.500 m².

Campania 1991

Acest fenomen de eroziune implică o cercetare rapidă în următorii ani a ceea ce a mai rămas din așezarea getică de aici. Datorită situației amintite și lipsei unor fonduri substanțiale, cercetările din anul 1991 s-au limitat la cercetarea și salvarea complexelor arheologice și a inventarului lor din profilul malului stâng al brațului "Rău".

Stratul arheologic: în partea sudică el este mai subțire, de 0,30-0,60 m, are un singur nivel și conține mai puține complexe arheologice, pe când în jumătatea nordică grosimea lui este de 0,50-1,20 m, conține numeroase complexe arheologice și, în anumite zone, are două nivele, separate de o depunere aluvionară. Faptul că depunerea aluvionară crește progresiv de la sud spre nord, de la 0,50 m la peste 1 m, ea orizontalizând acum terenul, ne arată că în antichitate aici terenul era în ușoară pantă (a existat o măgură?). Stratul de epocă getică are o culoare cenușie conține cioburi de vase getice și grecești, oase de animale și fragmente de vetre sau de la pereții locuințelor, arsură etc.

Complexele arheologice sunt numeroase, dar, în 1991, am reușit să desenăm și prelucrăm doar 17: o locuință adâncită, 3 bordeie, un cuptor de uz gospodăresc,

un probabil cuptor de ars ceramicăși 11 gropi, complexe ce reprezintă numai o parte din cele ce se observau în ruptura malului.

C.4 Loc.1 Locuința se observă în profil, pe axa N-S, pe o lungime de 2,65 m, fiind adâncită în pământ cu 0,25-0,35 m (Fig.1). În jumătatea sudică a locuinței se afla o groapă puțin adâncită ($D = 0,60$ m, $A = 0,20$ m), spre fundul căreia s-au găsit oasele unui braț de copil, în poziție anatomică, iar gura ei era acoperită cu un strat subțire de löess (la nivelul podelei). Lângă partea nordică a acestei gropi se afla o gropișă circulară ($A = 0,45$ m, $D = 0,18$ m), probabil lăcașul unui stâlp pentru susținerea acoperișului. Întrucât o parte din locuință era distrusă, iar noi n-am săpat-o decât parțial, nu putem reconstrui situația inițială. Sigure rămân, însă, următoarele observații: depunerea unui braț (?)¹ de copil într-o groapă situată lângă stâlpul central al locuinței ("sacrificiu de fondare"?).

Trebuie să menționăm că tot în acest strat getic, rupt de Dunăre, au mai fost găsite resturi de schelete umane, între care 2-3 cranii, dar ele au fost dispersate². Necunoscând nici contextul și nici analizele antropologice, nu putem discuta aceste descoperiri. Este, însă, probabil să fie vorba de acea categorie denumită "oseminte umane în contexte funerare", ce reflectă sacrificii umane sau ritualuri de expunere/descompunere a cadrelor defuncțiilor³.

Dintre cele trei bordeie vom aminti doar pe B.2, ce avea pe axa N-S 3,15 m și adâncimea de 0,50-0,55 m, iar în centru o mică groapă tronconică ($A = 0,30$ m, $DG = 0,80$ m), probabil pentru susținerea acoperișului.

S-au păstrat, în ruptura malului, și resturile unui cuptor, probabil de uz gospodăresc, săpat în pământul viu, având diametrul bazei de 1,18 m și înălțimea de 0,63 m, cu o grosime a pereților de 5-6 cm, puternic arși; umplutura lui conținea multă cenușă și cărbune, câteva fragmente de borcane cu brâu în relief âlveolate din sec. IV-III î.Hr.

Sunt de remarcat și resturile unui cuptor de ars vasele, format din două gropi apropiate cu un orificiu de comunicare la bază; s-au păstrat și câteva bucăți din grătar, care avea o grosime de 3,3 cm și orificii cu diametre de 1-1,5 cm.

Cele 11 gropi, păstrate și cercetate numai parțial, erau de formă rotundă sau tronconică, cu adâncimi și diametre între 0,50-2,00 m. GR.3 (df = 1,90 m, $A = 1,10$ m), de formă tronconică, avea o umplutură curioasă: fundul și pereții, până la gură, pe o grosime de 20-25 cm, conțineau pământ negru cu multe cioburi getice, vatră și lipitură arsă, iar în centrul gropii era numai löess, fără nici un fel de inventar. GR.2, de formă cilindrică ($D = 0,70$ m, $A = 0,45$ m), era umplută aproape numai cu resturile unei vetre masive, fragmentată, și multe pietre de râu, oase de animale și cioburi de vase dacice (Fig.2).

I. CERAMICA

A. Ceramica getică⁴: a) Formele de vase modelate cu mâna constau din vase mari și borcane din argilă comună, ornamentate cu brâuri în relief alveolate, orizontale sau ondulate, întrerupte de proeminențe conice sau apucători ovale, sau numai din apucători masive sau butoni cilindrici, incizii oblice sau în val, vase mari, cenușii, unele cu gaură evazată și cu toarte masive, castroane și străchini cu gura invazată și buza lată, puține cupe cu picior (Fig.5/3). Tot aici este cazul să prezentăm și un fragment dintr-un vas, probabil pentagonal, din argilă comună, cu multe cioburi pisate, cu peretele gros de 16-18 mm, cu urme de ardere secundară (Fig.3/1)

b) Formele de vase modelate cu roata, din ceramică cenușie, sunt reprezentate de kratere, căni și castroane, iar din argilă cărămizie prin căni, cupă cu picior, castroane (Fig.3/4, 5/3, 6/8-9).

B. ceramică grecească:

a) amfore. Este de remarcat numărul mare de amfore, întregi și fragmentare, în bună parte șampilate, provenind din Heracleea Pontică, Sinope, Thasos, Rhodos și alte centre neidentificate. Dintre acestea vom menționa două amfore întregi din Heracleea Pontică, una având o șampilă englică, verticală, pe gât cu numele ARISTOKRATES (circa 250-240 î. de Hr.)⁵ (Fig.7), două părți superioare de amfore din Sinope, având ca astiom pe MANYHITEOS, fiul lui PROTAGORAS și producători pe HEFAISTOS (circa 250-145 î. de Hr.)⁶, (Fig.10), o toartă de amforă șampilată din Thasos, simbol o pasăre și cu numele ARISTEIDES (circa 305-290 î. de Hr.)⁷ (Fig.6/1) și o toartă din Rhodos cu șampila rotundă, simbol floare de rodie și numele preotului eponim, probabil, DAMOKLES (circa 269-193 î. de Hr.)⁸ (Fig.6/2). Toate tipurile de amfore se datează, îndeosebi pe baza șampilelor, de la sfârșitul sec. IV î. de Hr. până la începutul sec. II î. de Hr.

b) alte recipiente. Un lagynos restaurabil, de culoare gălbuie și vopsea maronie-roșietică (Fig.11/3), un altul fragmentar (Fig.6/5) și fragmente de la alte câteva recipiente ca lekané (Fig.11/6), cănișă (Fig.11/4) sau de la vase a căror formă este dificil de stabilit cu exactitate.

II. DIVERSE

Ancoră sau greutate pentru plasă, din piatră plată (L = 0.19 m, l = 0,145 m, gr. = 0,27 m) cu orificiu la unul din capete, câteva fragmente de râșnițe, o fusaiole fragmentară (Fig.6/4), o verigă din bronz (Fig.5/5).

Datare Pe baza ansamblului inventarului, îndeosebi a șampilelor de amfore grecești, locuirea getică de aici se poate data din a doua jumătate a sec. IV până la începutul sec. II î. de Hr.

Din datele pe care le cunoaștem până în prezent, așezarea getică de la Unirea "Rău" este cea mai importantă din Balta Călărașului, iar faptul că în următorii ani va fi distrusă complet prin eroziunea brațului "Rău" impune o săpătură arheologică urgentă și de amploare.

Menționăm că, exceptând perioada getică, aici s-au mai descoperit puține fragmente ceramice Boian II Giulești, Cernavoda II și Coslogeni⁹, dar numai în jumătatea sudică, ceea ce documentează locuiri și din aceste epoci.

Cercetările de aici vin să aducă date inedite despre o importantă așezare situată pe o insulă dintre brațele Dunării, tip de monument mai puțin cunoscut în lumea geto-dacilor¹⁰. Trebuie menționat că această așezare se află doar la câțiva kilometri de cele două așezări getice contemporane de la Satu Nou (Jud. Constanța), situate pe malul drept al Dunării¹¹.

De altfel, pe Brațul Borcea și în Bălțile Călărașului și Ialomiței se află o adevărată salbă de așezări getice ce au cunoscut în sec. IV-III î. de Hr. o epocă de reală prosperitate¹². Suprafața așezărilor, grosimea stratului arheologic, cantitatea și varietatea importurilor grecești, îndeosebi amfore¹³, dar și monede¹⁴, tipologia ceramicii getice etc., sunt dovezi elocvente despre prosperitatea comunităților autohtone și intensele relații comerciale cu centrele grecești pontice sau egeene.

Campania 1994

Observațiile din 1994 au arătat că procesul de distrugere a așezării getice de aici, datorită eroziunii malurilor, este mult mai rapid decât prevăzusem în 1991. În anumite zone, cu aspect de golf, probabil că eroziunea malului a atins limita de vest a așezării, distrugând-o, deci, în totalitate. Există zone unde eroziunea din anii 1991-1994 a atins o lățime de 2-4 m, ceea ce înseamnă că, pe o lungime de peste 2 km, s-au distrus circa 3 ha din situl arheologic.

Grosimea depunerii aluvionare peste stratul arheologic, puținele complexe care se mai observau, dar și ele în bună măsură distruse, și, puținele resurse financiare avute la dispoziție nu ne-au permis să întreprindem, nici în acest an, cercetări sistematice de complexe. A trebuit să ne mulțumim, din nou, cu cercetarea unor resturi de complexe rămase în maluri și cu recoltarea pieselor din stratul distrus.

La aproape 1km în aval s-a identificat un nou complex C.18. Bordeiu nr.3 (Fig.12) și, în continuare, pe o distanță de circa 200 m, resturi arheologice sporadice (cioburi, oase de animale, fragmente de lipitură arsă și de vetre) într-un strat cenușiu, gros doar de 0,20-0,50 m. Aici depunerea aluvionară are o grosime de aproape 2 m.

Bordeiul nr.3. Fiind în bună parte distrus, plus că n-a fost săpat în întregime, nu i se pot preciza nici dimensiunile și nici forma. S-a constatat că a fost săpat de la baza nivelului de epocă getică, iar groapa, pe direcția sud-nord, avea lungimea de peste 4 m și adâncimea de circa 1,40 m; în partea sudică avea o treaptă de coborâre, deci aici s-a aflat intrarea (Fig.12). În umplutura gropii bordeiului, care, în parte, aparține unei etape ulterioare, s-au găsit puține materiale arheologice: cioburi de borcan cu brăuri alveolate și proeminențe modelate cu mâna, de castroane cenușii modelate cu roata, getice, câteva fragmente de amfore pontice, oase de animale și fragmente de vetre (Fig.12).

Unelte și ustensilele sunt extrem de puține: o greutate din cărămidă (Fig.13/1), o cută din piatră (Fig.13/2), un împungător din os (Fig.13/2) și o rondea perforată (Fig.13/4).

Ceramica getică, similară cu cea descoperită în 1991, cuprinde recipiente specifice sec. IV-III î.Hr.: borcane cu brăuri alveolate și proeminențe, străchini și castroane, câni, vase mari de provizii etc. (Fig.14;15/1-4) încât nu vom mai insista în descrierea ei. Vom prezenta doar două fragmente mai rar întâlnite. S-a găsit un fragment de pithos din argilă cărămizie, modelat cu roata, cu buza în trepte (Fig.15/9) și un fragment din gura unei amfore autohtone din argilă cenușie, modelată cu roata (Fig.15/8); ambele piese au bune analogii la Sevtopolis, în sudul Balcanilor, datate la sfârșitul sec. IV începutul sec. III î.Hr.¹⁵.

Dintre importurile grecești vom menționa doar gura și gâtul unei amfore de tipul Heracleea Pontică (Fig.15/10), două fragmente de amfore de tipul Cos (Fig.15/6-7), o toartă de amforă șampilată dintr-un centru neidentificat (Fig.15/5) și un rekythos de culoare castanie la exterior și roșietică în interior (Fig.15/11).

Întrucât între limita nord-vestică a așezării și aceste noi descoperiri malul este adânc erodat, având un aspect de golf, nu putem ști dacă stratul arheologic continua sau era întrerupt.

Deși cercetările noastre au fost de mică amploare este necesar să facem câteva observații de ordin general asupra comunității getice de aici deoarece, în curând, ea va fi complet distrusă, deci alte cercetări nemaifiind posibile.

Comunitatea getică s-a așezat în baltă pe un teren ușor mai ridicat decât zona din jur, complexe înșirându-se pe malul, probabil firav în antichitate, al brațului "Rău" pe o lungime de peste 2 km. Dacă avem în vedere lățimea brațului "Rău" de acum și dispariția complexelor în zona cu malul stâng în formă de golfuri, atunci lățimea, pe direcția est-vest, a locuirii n-a putut depăși 300 m. Chiar și în acest caz, complexe de locuire se întindeau pe o suprafață de mai multe hectare. Desigur că nu poate fi exclusă și o roire a comunității în acest perimetru, dar în lipsa unor cercetări sistematice de amplasare fenomenul

nu poate fi sesizat; mai ales dacă avem în vedere și perioada relativ restrânsă cât s-a locuit aici.

Cronologia amforelor și a ștampilelor de amfore, confirmată și de restul importurilor grecești, datează locuirea getică de aici de la sfârșitul sec. IV până la sfârșitul sec. III începutul sec. II î.Hr. Materialele getice descoperite până acum se pot încadra în această perioadă, lipsind piese care să se poată data, exclusiv, într-o epocă posterioară.

Fenomenul încetării locuirii se constată în toate comunitățile din baltă sau de pe malul stâng al Dunării¹⁶.

NOTE

1. Întrucât restul locuinței a fost distrus de apele Dunării, nu putem ști dacă s-a depus numai brațul.

2. Informații de la d-l Ioan Munteanu din Fetești, căruia îi mulțumim, pe această cale, și pentru piesele colectate.

3. V. Șirbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Brăila-Galați, 1993, p.31-36,93.

4. Pentru repertoriul formelor ceramice getice din sec. V-III î.Hr. vezi, îndeosebi: I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1969; Em. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983; G. Simion, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 143-163; M. Irimia, *Thraco-Dacica*, 6, 1985, 1-2, p. 75-85; M. Mircev, *Izvestija Institut*, 25, Sofia, 1962, p. 97-164.

5. V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, București, 1957, nr.460; M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *Dacia*, N.S., 13, 1969, nr. 808; N. Conovici, M. Irimia, *Dacia*, N.S., 35, 1991, p. 141, nr.5.

6. M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, op.cit., nr. 592-594 (astinom) și nr. 304,354 (producător); N. Conovici, M. Irimia, op.cit., nr. 128-130 (astinom) și nr.85 (producător).

7. Datarea după Al. Avram, *Ștampilele thaslene de la Histris*, Teză de doctorat, București, 1992.

8. V. Lungu, *Dacia*, N.S., 34,1990, 1-2, p. 216-217, AIII/12; dacă, însă, este vorba de IPOKLES, ștampila se datează la mijlocul sec. III î.Hr.

9. Deoarece nu s-au făcut săpături arheologice în această zonă, nu putem aprecia nici întinderea și nici durata acestor locuri.

10. Așzări getice situate în baltă se mai află, de exemplu, la Grădiștea-Coslogeni (N. Conovici, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 2, 1986, p.136; M. Munteanu, *Istros*, 7, 1994, p...) și la Bordușani, Jud. Ialomița (Cercetări G. Trohani).

11. M. Irimia, N. Conovici, *Thraco-Dacica*, 10, 1989, 1-2, p. 115-154.

12. N. Conovici, op.cit., p.129-137.

13. C. Mușețeanu, N. Conovici, A. Atanașiu, *Dacia*, N.S., 22, 1978, p.174-199; N. Conovici, op.cit., p. 129-137.

14. B. Mitrea, în *Omagiu lui Petre Constantinescu Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1965, p. 73-79; N. Conovici, *SCIVA*, 30, 1979, 1, p. 88-89.

15. M. Cicikova, în *Sevtopolis*, 1, Sofia, 1984, fig.28,30-31 și fig.8/1-3.

16. N. Conovici, op.cit., p. 132, fig.1

LES FOUILLES ARCHEOLOGIQUES DANS L'ETABLISSEMENT GÈTE DE UNIREA "RĂU" DEP. DE CĂLĂRAȘI (Résumé)

Etablissement non fortifié, situé sur une île du Danube, d'un type de monument peu connu chez les Gëto-Daces, il s'étend sur une distance de 600 700 m sur le rive gauche du bras "Rău". On en a feillé 18 complexes: une habitation, 4 huttes, un four à usage menager, un four pour cuire les vases ceramiques et 11 fosses.

La ceramique gëte modelée à la main est représentée par des bocaux et grands vases de provisions, bols, ecuelles, coupes à pied, et celle tournée par des kraters, cruchos, bols, coupes à pied etc.

Les importations greques consistent surtout en amphores, les unes marquees, qui proviennent de l'Heraklee Pontique, Sinope, Thases, Rhodos et d'autres centres difficiles à identifier.

Reposant sur l'ensemble de l'inventaire, et surtout sur les marques greques, l'habitation gëte d'ici peut etre daté depuis la milieu du IVe siècle jusqu'au la fin du III commencement du II siècle av. J.C.

LISTE DES ILLUSTRATIONS

Fig.1 Habitation no.1. Légende; dépôt alluvionnaire, 2 couche gëte; 3 loess, 4 terre jaune, 5 remplissage fossç, 6 remplissage habitation, 7 fosse de pilier, 8 pierre, 9 tesson gëte, 10 phalanges d'enfant.

Fig.2 Fosse no.2. Legende; depot alluvionnaire, 2 couche gete, 3 loess, 4 remplissage de fosse, 5 charbon, 6 pierre, 7 fragment d'âtre, 8 os d'animal, 9 tesson gete, 10 vase fragmente.

Fig.3 Fragments de vases getes; 1-3,5 modeles à la main, 5 tourne.

Fig.4 Fragments de vases gëtes modelés à la main.

Fig.5 1-4 Fragments de vases gëtes, 5 poids en pierre.

Fig.6 1-2 Anses marquees d'amphores de Thasos, Rhodos, 3-4 "fusaioles", 5 lagynes hellenistique, 6 cou de jarre hellenistique, 7-9 fragments de vases getes tournes.

Fig.7 Amphore à marque englyphique de Heraklée Pontique.

Fig.8 Amphore d'Heraklée Pontique.

Fig.9 Amphores fragmentaires d'Heraklée Pontique.

Fig.10 Amphores fragmentaires a anes marquees de Sinope.

Fig.11 Hutte. Légende: 1 couche végétale, 2 dépôt alluvionnaire, 3 couche d'époque gète, 4 l'œss, 5 remplissage hutte, 6 fragments céramiques gètes, 7 fragments d'amphores greques, 8 os d'animaux.

Fig.12 Outil et ustensiles. 1-2 poids et grès en pierre, 3 alêne en os, 4 rondelle perforée.

Fig.13 Fragments de vases gètes modelés à la main. 1-3,6 bocaux, 4,7 bols, 9 pithos.

Fig.14 1-4, 8-9 Fragments de vases gètes, 6-7 fragments d'amphores de type cos, 10 amphore fragmentaire de l'Heraklée Pontique, 11 lekythos grec.

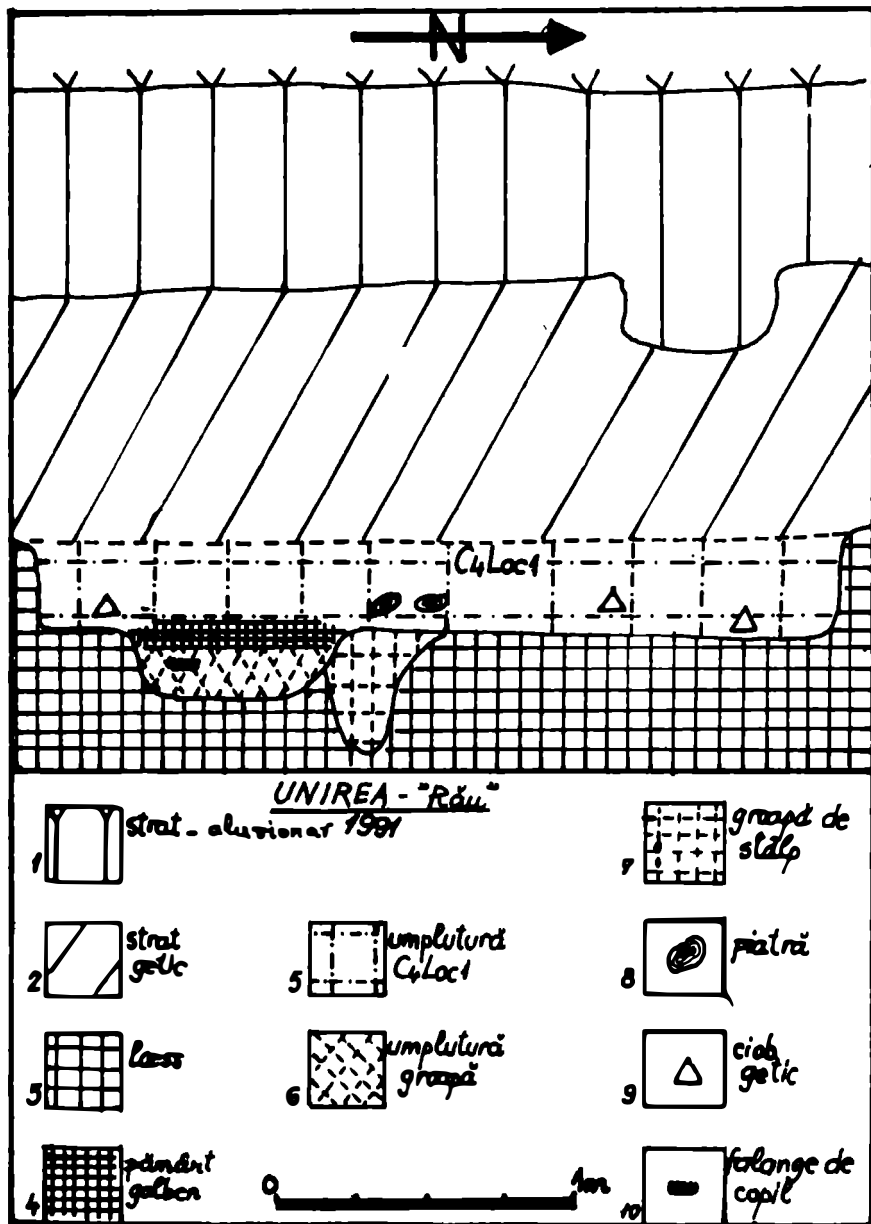

Fig.1 Locuința nr.1. Legenda: 1 strat aluvionar, 2 strat getic, 3 loess, 4 pământ galben, 5 umplutura locuinței L.I., 6 umplutură groapă, 7 groapă stâlp, 8 piatră, 9 fragmente ceramice getice, 10 falange de copil.

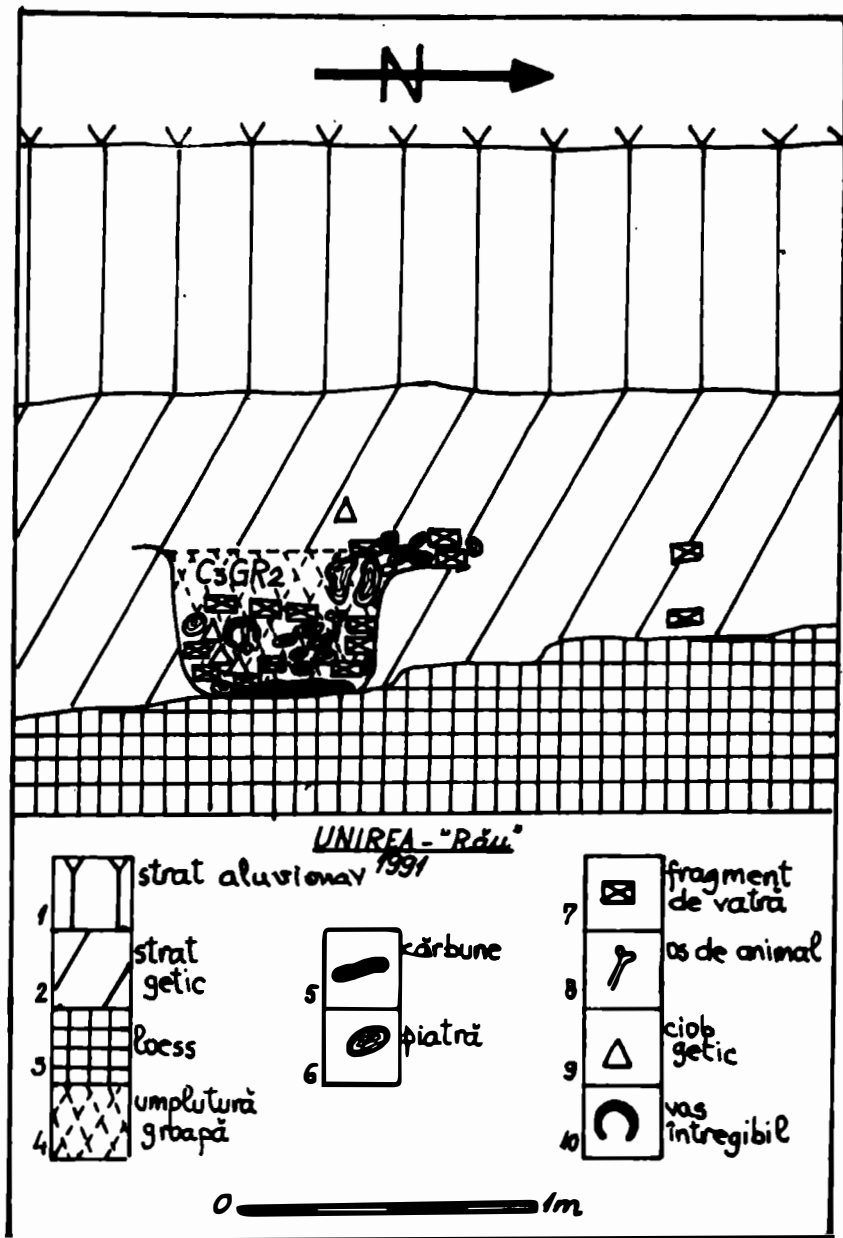

Fig.2 Groapa nr.2 Legenda: 1 strat aluvionar, 2 strat getic, 3 loess, 4 umplutură groapă, 5 cărbune, 6 pietre, 7 fragmente de vatră, 8 os de animal, 9 fragmente ceramice getice, 10 vas getic întregibil.

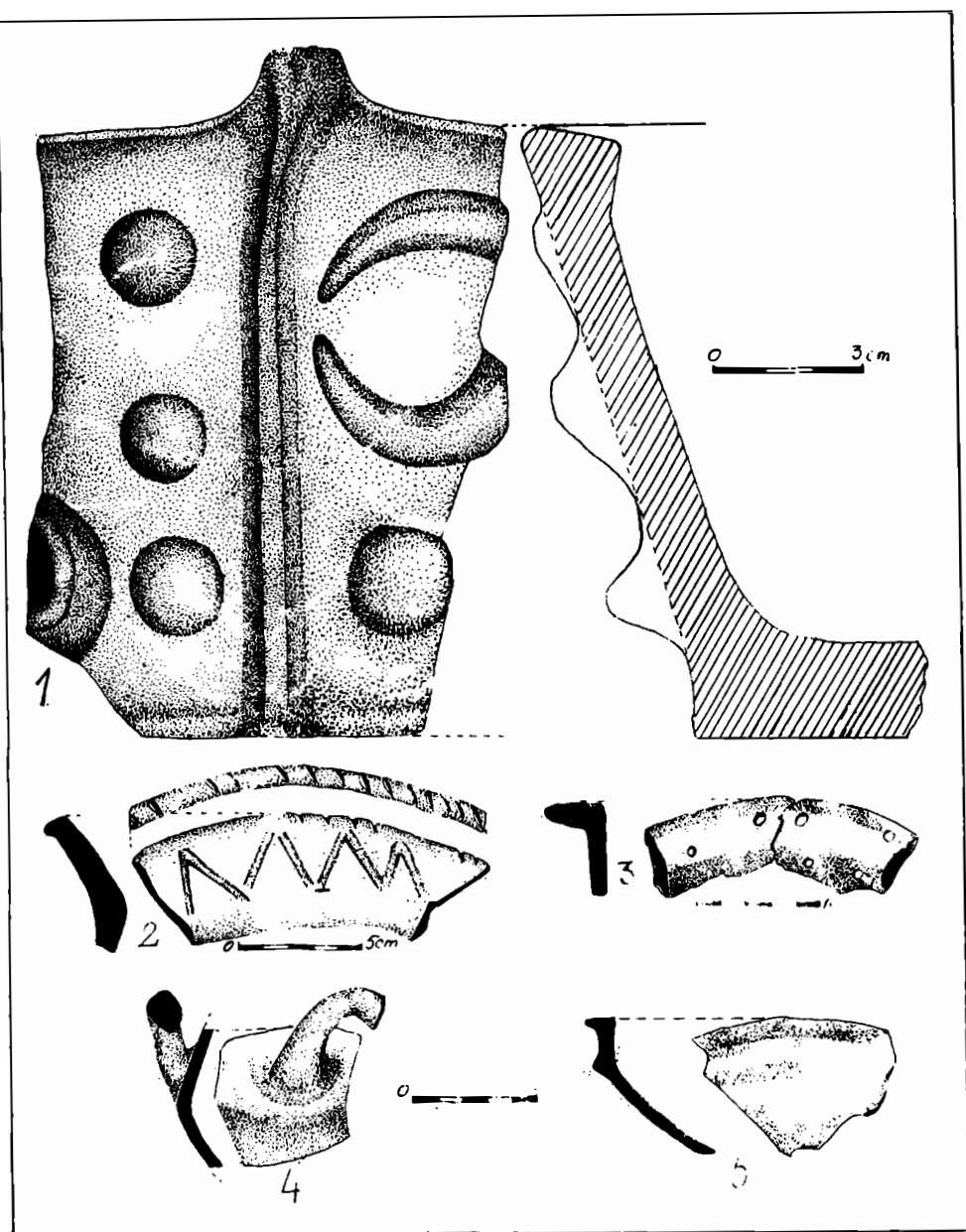

Fig.3 1-5. Fragmente de vase getice.

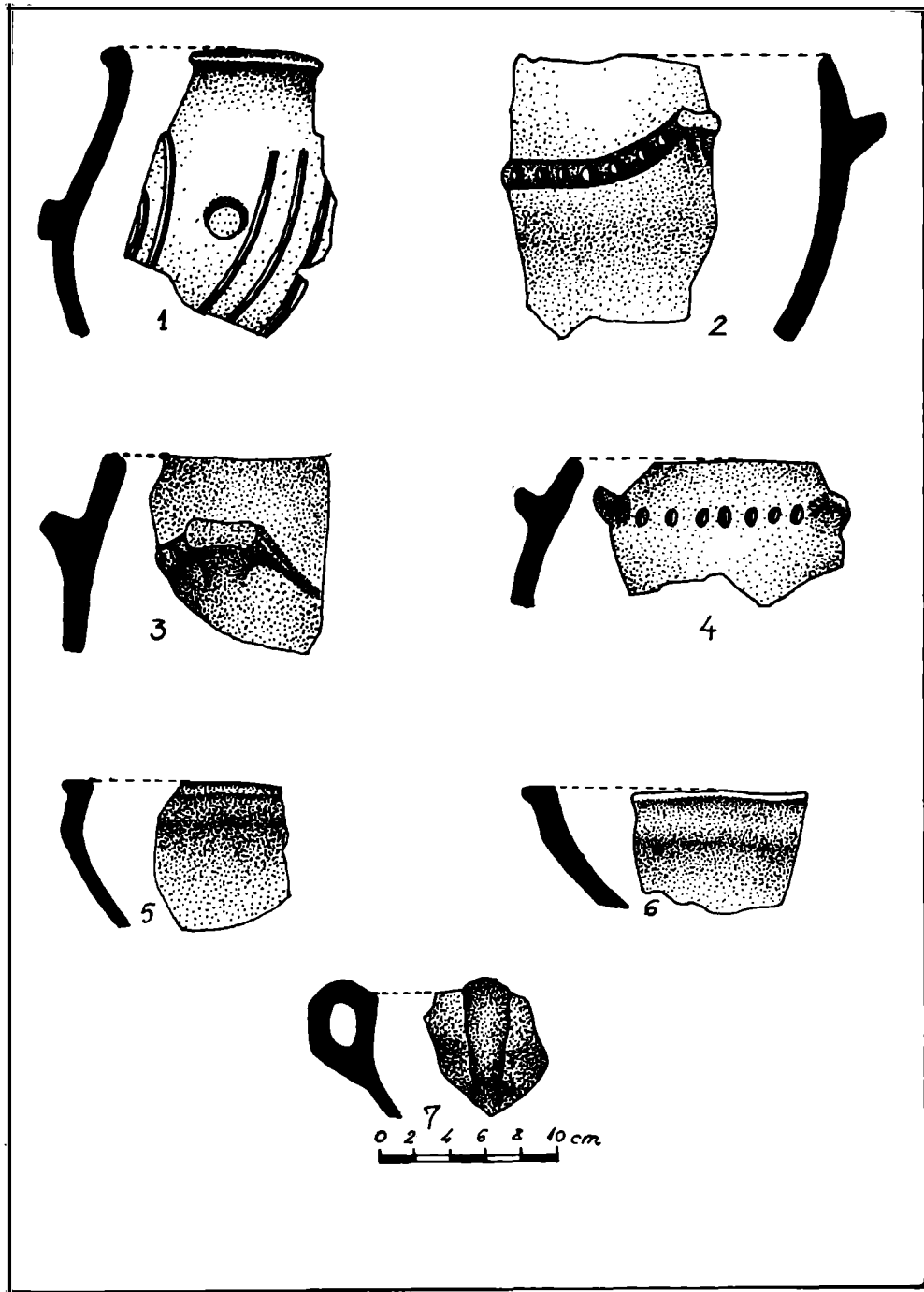

Fig.4 1-7. Fragmente de vase getice.

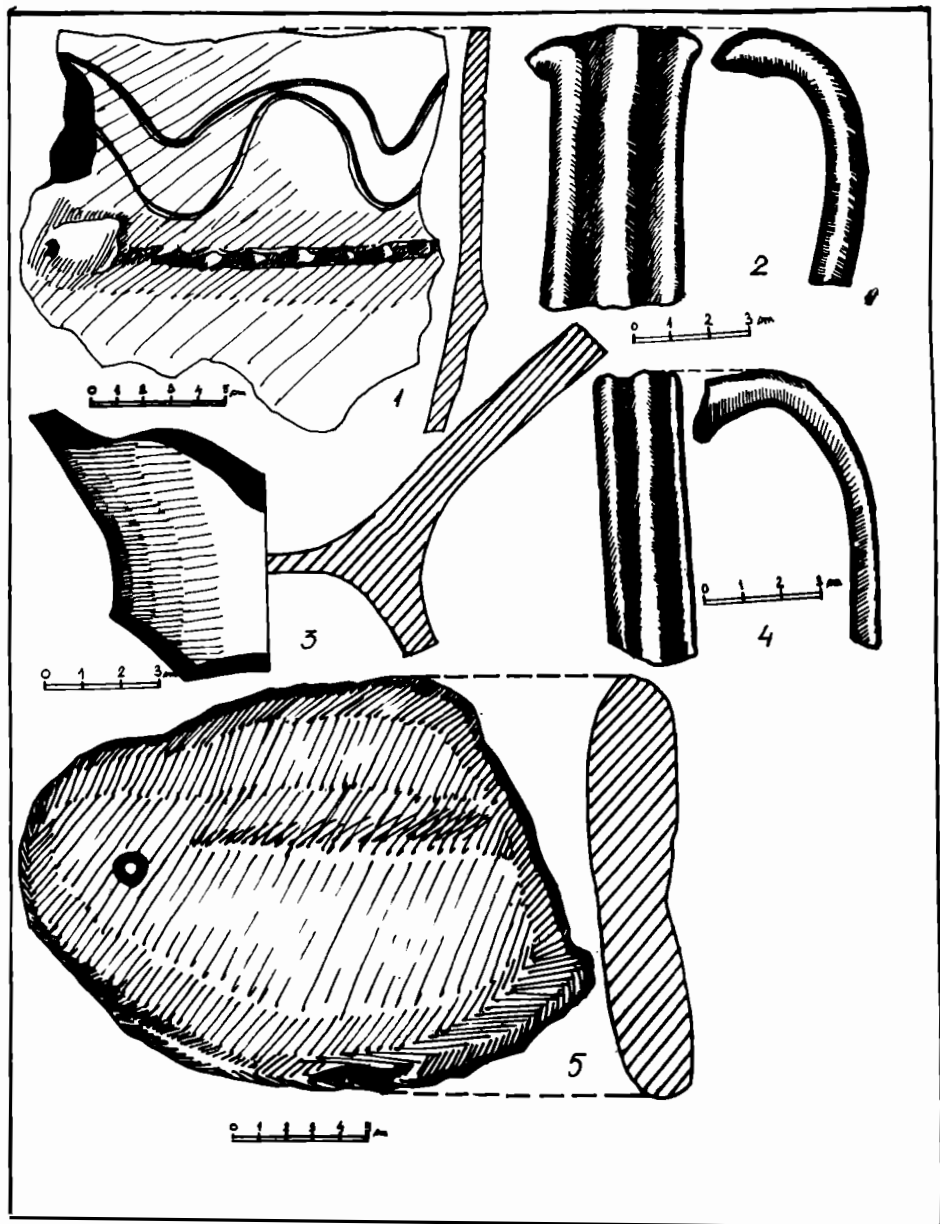

Fig.5 1-4. Fragmente de vase getice; 5 greutate pentru plasa de pescuit

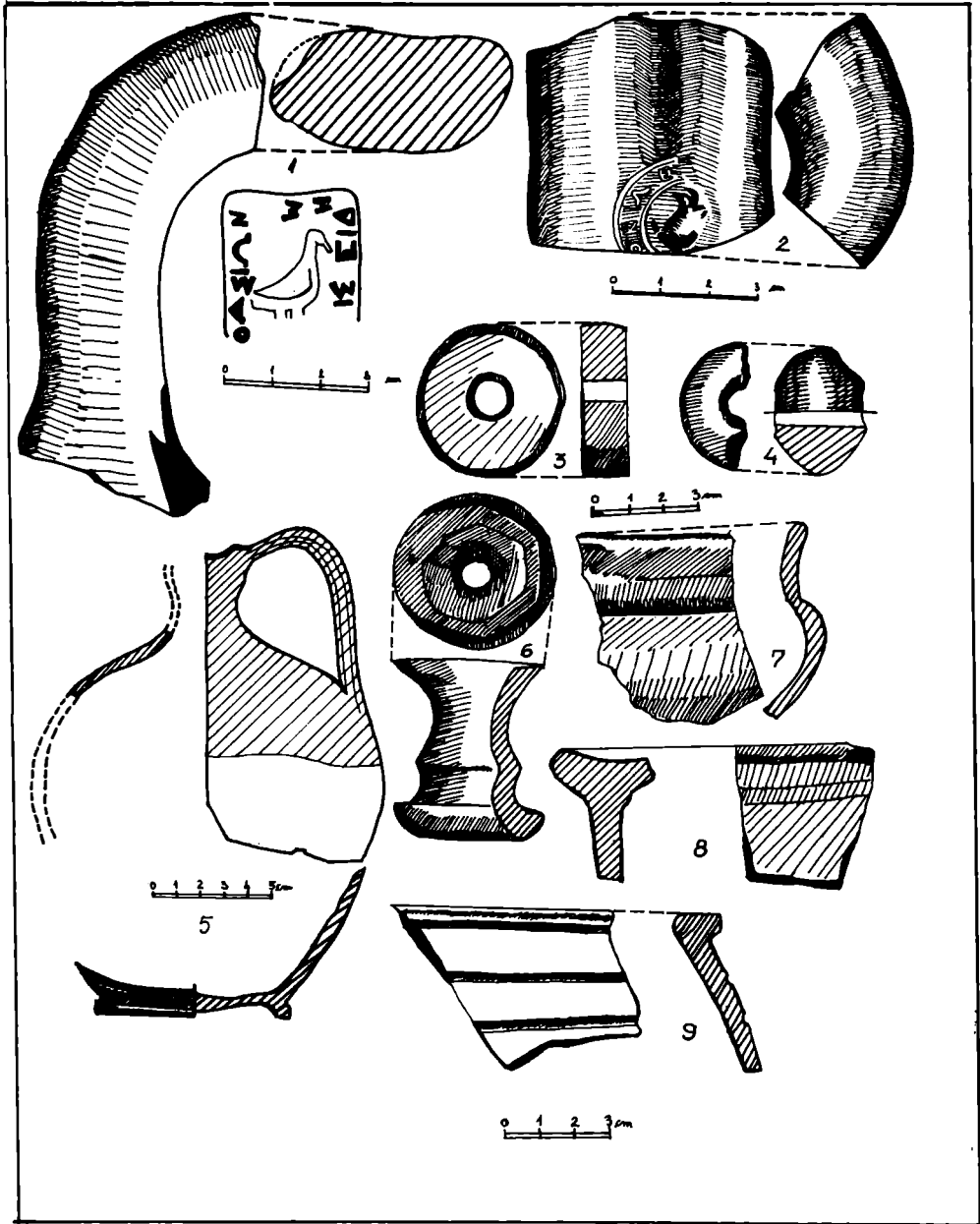

Fig.6 1 Toartă de amforă șampilată din Thosos, 2 toartă de amforă șampilată din Rhodos, 3-4 "fusaiole", 5 lagynos elenistic, 6 gât de urcior elenistic, 7-9 fragmente de vase getice.

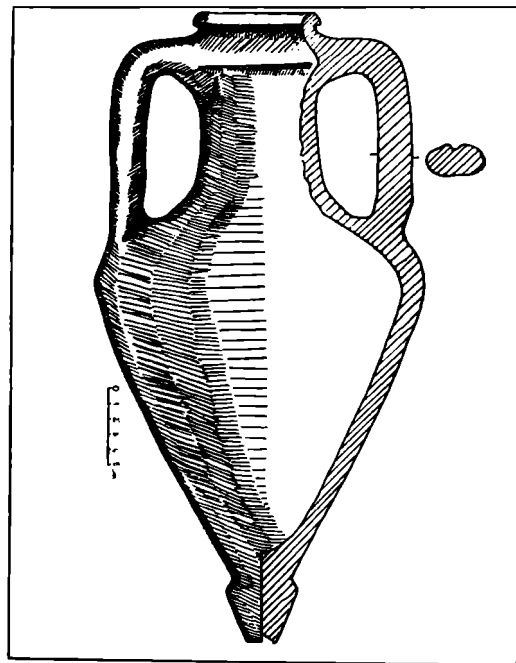

Fig.8 Amforă din Heraclea Pontică.

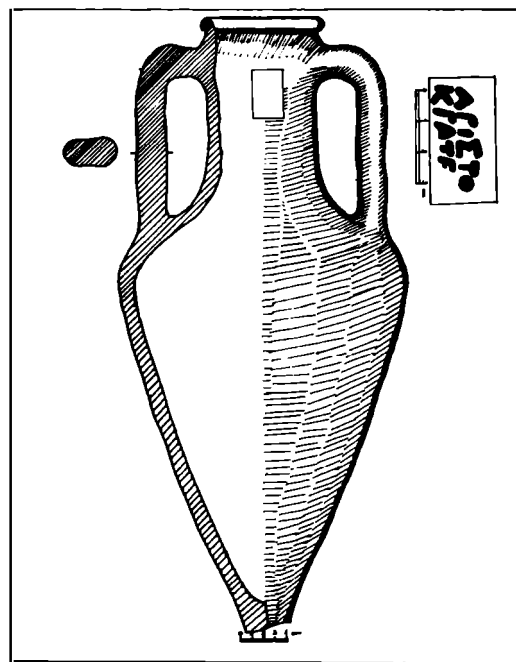

Fig.7 Amforă cu ștampilă englică din Heraclea Pontică.

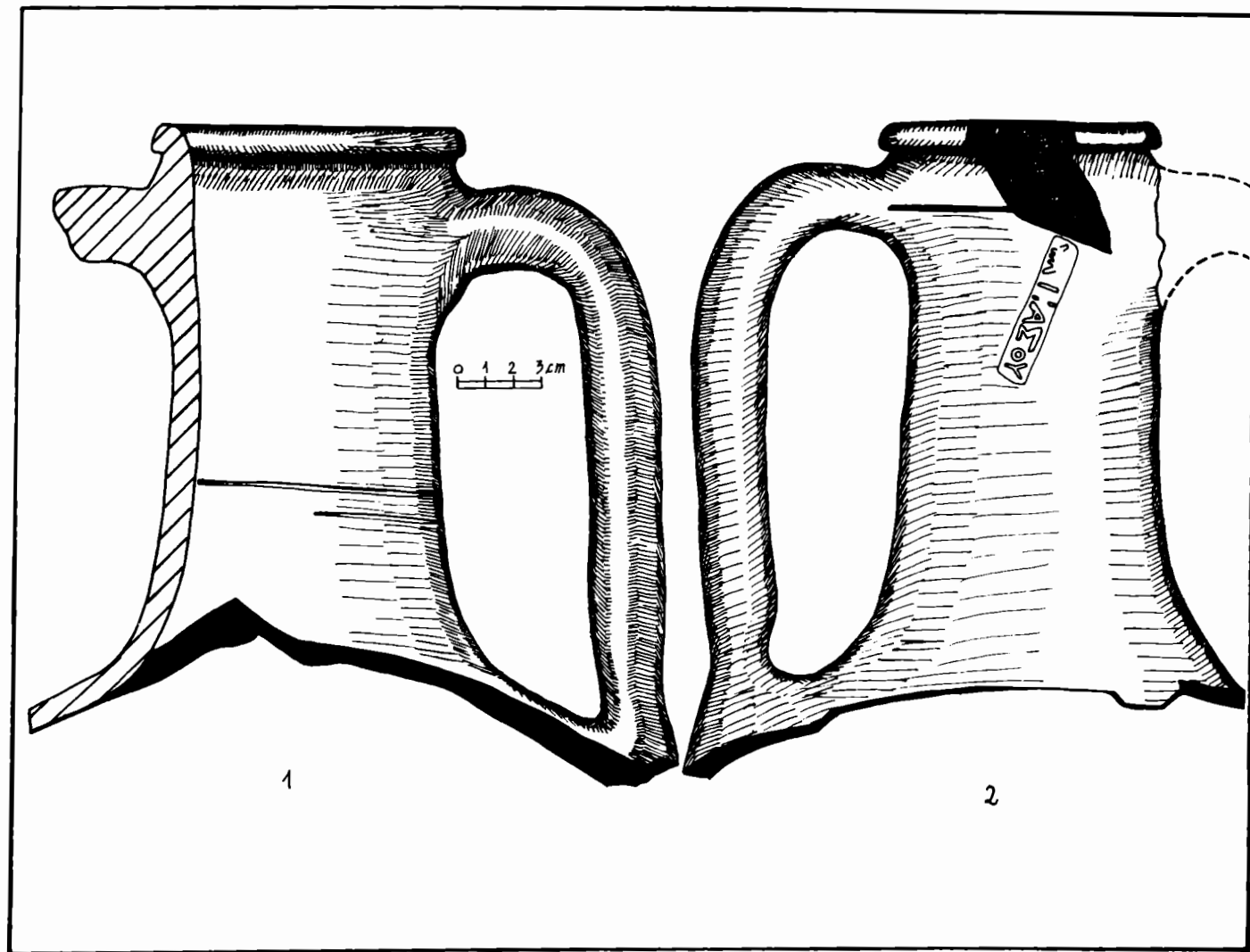

Fig.9 Amfore fragmentare din Heraclea Pontică.

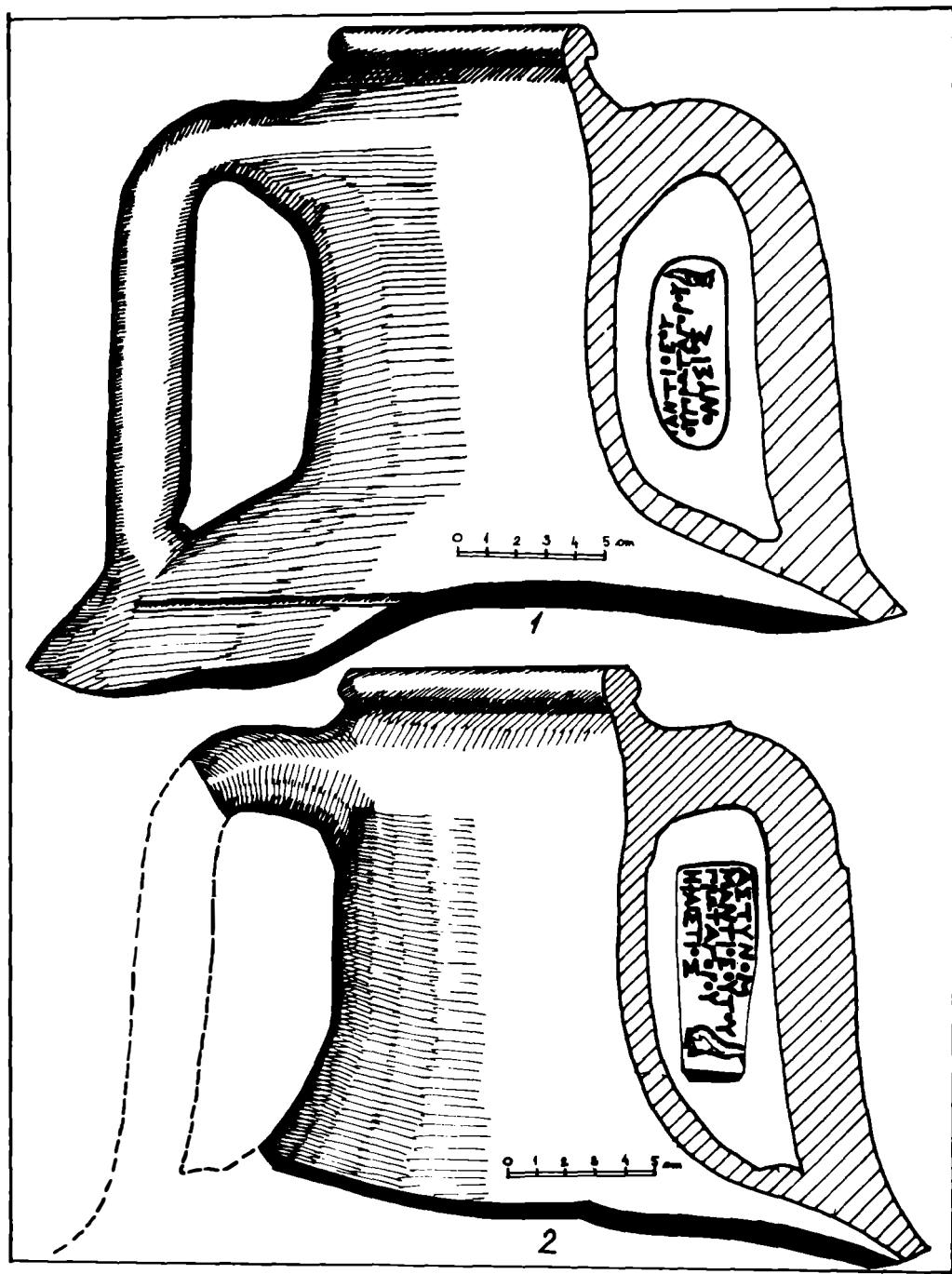

Fig.10 Amfore fragmentare ștampilate din Sinope.

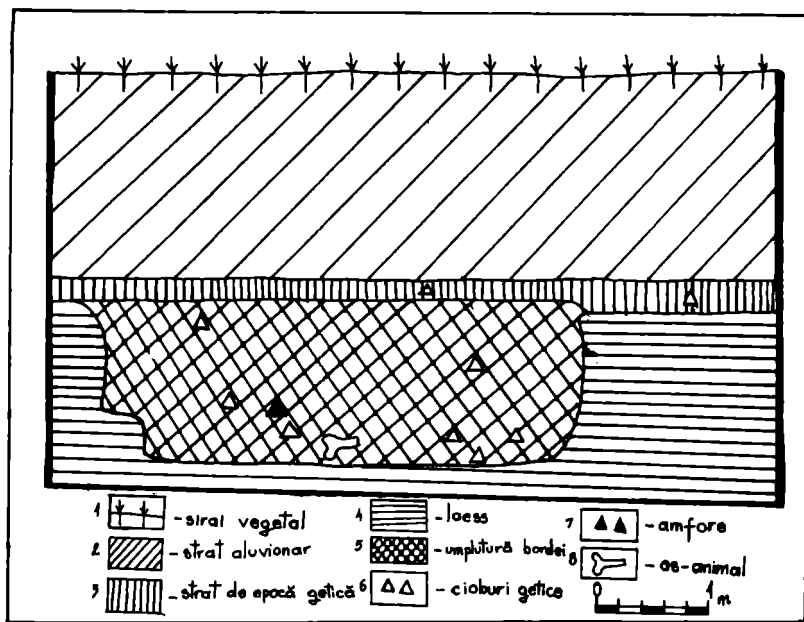

Fig.11 Bordei. Legendă: 1 strat vegetal, 2 depunere aluvionară, 3 strat de epocă getică, 4 loess, 5 umplutură boriei, 6 fragmente ceramice getice, 7 fragmente de amfore grecești, 8 oase de animale.

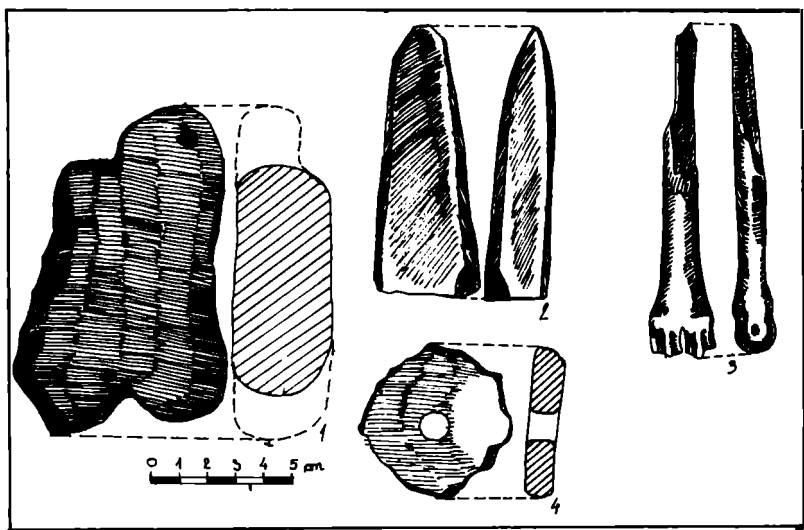

Fig.12 Unelte și ustensile. 1-2 greutăți și cutoe din piatră, 3 împungător din os, 4 rondea perforată.

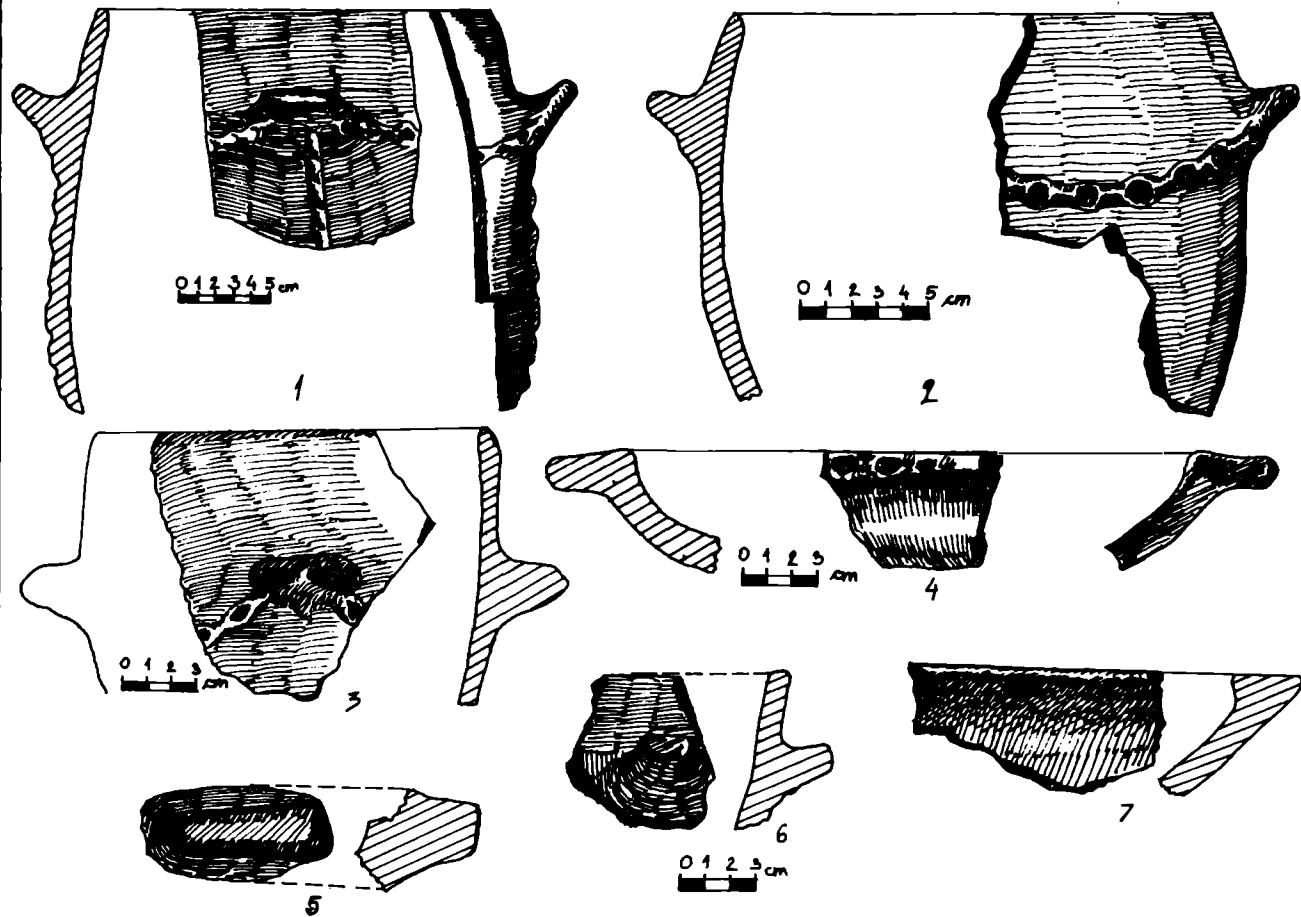

Fig.13 Fragmente de vase getice modelate cu mână.

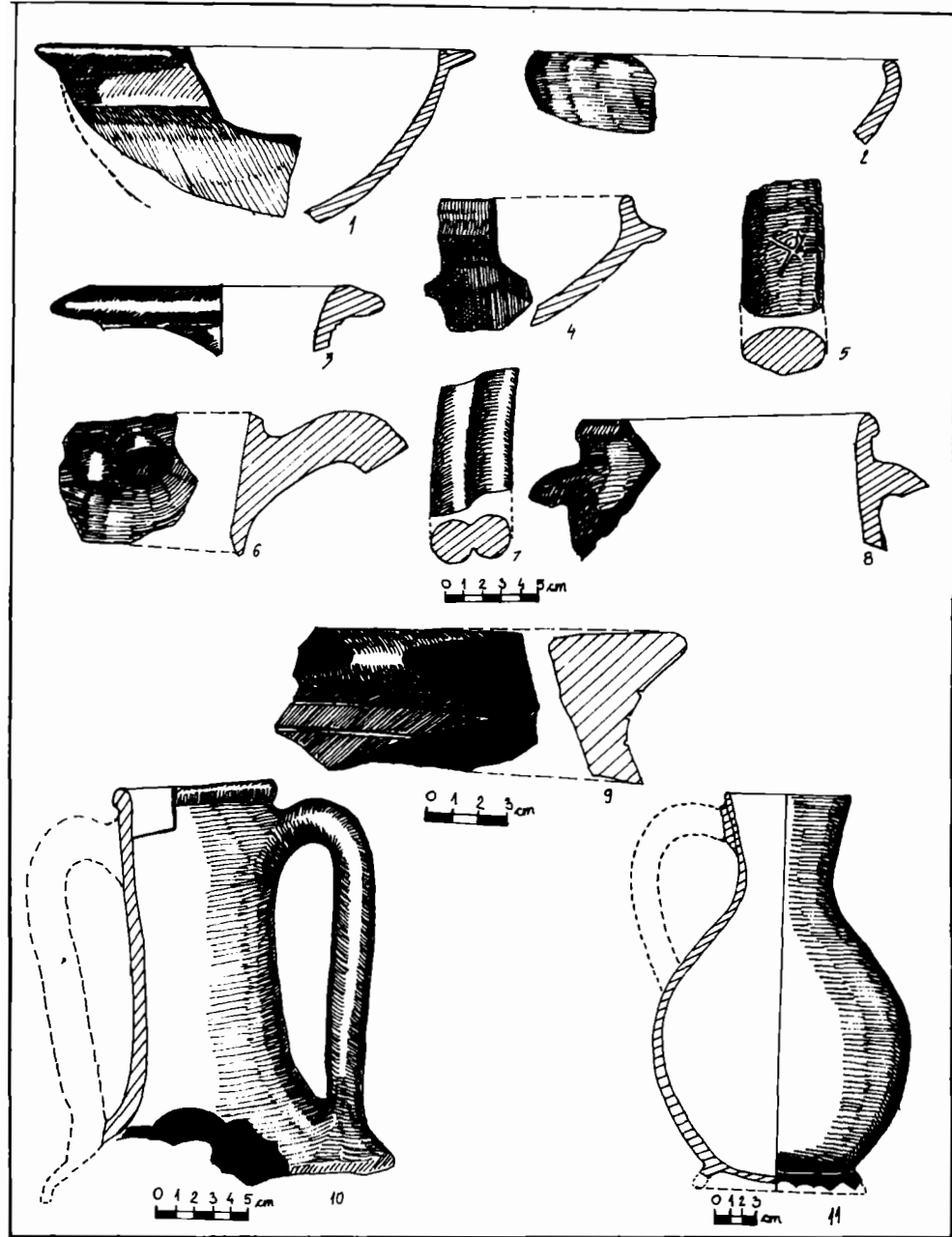

Fig.14 1-4, 8-9 Fragmente de vase getice, 6-7 fragmente de amfore de tipul Cos, 10 amforă fragmentară din Heraclea Pontică, 11 lekythos grecesc.